shrIpuruShottamamAhAtmyam

શ્રીપુરુષોત્તમમાહાત્મ્યમ્

Document Information

Text title : puruShottamamAhAtmyam

File name : puruShottamamAhAtmyam.itx

Category : vishhnu, krishna, mAhAtmya, vishnu

Location : doc_vishhnu

Transliterated by : Ananth Raman

Proofread by : Ananth Raman, NA

Description/comments : Brahmavaivartapurana, ShrikriShnajanmakhanda (4), adhyAya 126 and Padmapurana, Patalakhanda (5) adhyAya 82

Latest update : May 1, 2021

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

February 2, 2024

sanskritdocuments.org

shrIpuruShottamamAhAtmyam

શ્રીપુરુષોત્તમમાહાત્મ્યમ્

(બ્રહ્મવૈવર્તપુરાણાાતતઃ)

શ્રીકૃષ્ણ ઉવાચ -

(શાૃણુ રાધે પ્રવક્ષ્યામિ જ્ઞાનમાધ્યાત્મિકં પરમ્ ।
યચ્છ્રુત્વા હાલિકો મૂર્ખઃ સદ્યો ભવતિ પણ્ડિતઃ ॥ ૮૨ ॥

જાત્યાડહં જગતાં સ્વામી કિં રુક્મિણ્યાદિયોષિતામ્ ।
કાર્યકારણરૂપોડહં વ્યક્તો રાધે પૃથક્ પૃથક્ ॥ ૮૩ ॥

એકાત્માડહં ચ વિશ્વેષાં જાત્યા જ્યોતિર્મયઃ સ્વયમ્ ।
સર્વપ્રાણિષુ વ્યક્ત્યા ચાપ્યાબ્રહ્માદિતૃણાદિષુ ॥ ૮૪ ॥

એકસ્મિંશ્ચ ભુક્તવતિ ન તુષ્ટોડન્યો જનસ્તથા ।
મય્યાત્મનિ ગતેડપ્યેકો મૃતોડપ્યન્યઃ સુજીવતિ ॥ ૮૫ ॥)

જાત્યાડહં કૃષ્ણરૂપશ્ચ પરિપૂર્ણતમઃ સ્વયમ્ ।
ગોલોકે ગોકુલે રમ્યે ક્ષેત્રે વૃન્દાવને વને ॥ ૮૬ ॥

દ્વિભુજો ગોપવેષશ્ચ સ્વયં રાધાપતિઃ શિશુઃ ।
ગોપાલૈર્ગોપિકાભિશ્ચ સહિતઃ કામધેનુભિઃ ॥ ૮૭ ॥

ચતુર્ભુજોડપિ વૈકુણ્ઠે દ્વિધારૂપઃ સનાતનઃ ।
લક્ષ્મીસરસ્વતીકાન્તઃ સતતં શાન્તવિગ્રહઃ ॥ ૮૮ ॥

યન્માનસીસિન્ધુકન્યા મર્ત્યલક્ષ્મીપતિર્ભુવિ ।
શ્વેતદ્વીપે ચ ક્ષીરોદે તત્રાપિ ચ ચતુર્ભુજઃ ॥ ૮૯ ॥

અહં નારાયણર્ષિશ્ચ નરો ધર્મઃ સનાતનઃ ।
ધર્મવક્તા ચ ધર્મિષ્ઠો ધર્મવર્ત્મપ્રવર્તકઃ ॥ ૯૦ ॥

શાન્તિર્લક્ષ્મીસ્વરૂપા ચ ધર્મિષ્ઠા ચ પતિવ્રતા ।
અત્ર તસ્યાઃ પતિરહં પુણ્યક્ષેત્રે ચ ભારતે ॥ ૯૧ ॥

સિદ્ધેશઃ સિદ્ધિદઃ સાક્ષાત્ કપિલોઽહં સતીપતિઃ ।
નાનારૂપધરોઽહં વ્યક્તિભેદેન સુન્દરિ ॥ ૯૨॥

અહં ચતુર્ભુજઃ શશ્વદ્ દ્વારવત્યાં રુક્મિણીપતિઃ ।
અહં ક્ષીરોદશાયી ચ સત્યભામાગૃહે શુભે ॥ ૯૩॥

અન્યાસાં મન્દિરેઽહં ચ કાયવ્યૂહાત્ પૃથક્ પૃથક્ ।
અહં નારાયણર્ષિશ્ચ ફાલ્ગુનસ્ય સારથિઃ ॥ ૯૪॥

સ નરર્ષિર્ધર્મપુત્રો મદંશો બલવાન્ ભુવિ ।
તપસા રાધિતસ્તેન સારથ્યેઽહં ચ પુષ્કરે ॥ ૯૫॥

યથા ત્વં રાધિકા દેવી ગોલોકે ગોકુલે તથા ।
વૈકુણ્ઠે ચ મહાલક્ષ્મીર્ભવતી ચ સરસ્વતી ॥ ૯૬॥

ભવતી મર્ત્યલક્ષ્મીશ્ચ શાન્તિર્લક્ષ્મીસ્વરૂપિણી ।
કપિલસ્ય પ્રિયા કાન્તા ભારતે ભારતી તથા ॥ ૯૭॥

ત્વં સીતા મિથિલાયાં ચ ત્વચ્છાયા દ્રૌપદી સતી ।
દ્વારવત્યાં મહાલક્ષ્મીભવતી રુક્મિણી સતી ॥ ૯૮॥

પંચાનાં પાણ્ડવાનાં ચ ભવતી કલયા પ્રિયા ।
રાવણેન હૃતા ત્વં ચ ત્વં ચ રામસ્ય કામની ॥ ૯૯॥

નાનારૂપા યથા ત્વં ચ છાયયા કલયા સતી ।
નાનારૂપસ્તથાઽહં ચ સ્વાંશેન કલયા તથા ॥ ૧૦૧॥

પરિપૂર્ણતમોઽહં ચ પરમાત્મા પરાત્પરઃ ।
ઇતિ તે કથિતં સર્વમાધ્યાત્મિકમિદં સતિ ।
રાધે સર્વાપરાધં મે ક્ષમસ્વ પરમેશ્વરિ ॥ ૧૦૨॥

(શ્રીકૃષ્ણવચનં શ્રુત્વા પરિતુષ્ટ ચ રાધિકા ।
પરિતુષ્ટશ્ચ ગોપ્યશ્ચ પ્રણેમુઃ પરમેશ્વરમ્ ॥ ૧૦૩॥)

ઇતિ બ્રહ્મવૈવર્તપુરાણે શ્રીકૃષ્ણજન્મખણ્ડાન્તર્ગતં
શ્રીપુરુષોત્તમમાહાત્મ્યં સમ્પૂર્ણમ્ । (અધ્યાયઃ ૧૨૬)

શ્રીકૃષ્ણદ્વારા અપને ઔર રાધાતત્ત્વ કા ઉદ્ઘાટન-
"હે રાધે મૈં સ્વભાવ સે સબ લોકોં કા સ્વામી હૂઁ, ફિર
રુક્મિણી આદિ સ્ત્રિયોં કી તો બાત હી ક્યા હૈ । મૈં કાર્ય-કારણ રૂપ સે

પૃથક્-પૃથક્ પ્રકટ હોતા હૂઁ । હે રાધે ! મૈં સ્વભાવ સે સ્વયં
જ્યોતિર્મય હૂઁ, અખિલ વિશ્વ-બ્રહ્માણ્ડ કા એકમાત્ર આત્મા (અન્તર્યામી)
હૂઁ ઔર બ્રહ્માદિ સે લેકર સ્તમ્બ-પર્યન્ત સમ્પૂર્ણ પ્રાણિયોં મેં વ્યાપ્ત
હૂઁ । હે રાધે ! મૈં સ્વભાવ સે સ્વયં પરિપૂર્ણતમ કૃષ્ણરૂપ સે
રહતા હુઆ રમણીય ક્ષેત્ર ગોલોક, ગોકુલ ઔર વૃન્દાવન કે વન-વન
મેં તુમ્હારે સાથ નિત્ય-વિહાર કરતા હૂઁ । હે રાધે ! મૈં સ્વયં
ઉપર્યુક્ત ઇન ધામોં મેં તુમ્હારા પતિ દ્વિભુજ હોકર ગોપવેષ મેં
બાલક રૂપ સે ક્રીડા કરતા હૂઁ ઔર ગ્વાલ, ગોપિયાઁ ગોએઁ હી મેરી
લીલા મેં સહાયક હોતી હૈં । હે રાધે ! મૈં વૈકુણ્ઠ મેં ચતુર્ભુજ
રૂપ સે રહતા હૂઁ, વહાઁ મૈં હી લક્ષ્મી ઔર સરસ્વતી કા પતિ
હૂઁ ઔર સદા શાન્ત રૂપ સે નિવાસ કરતા હૂઁ । ઇસ પ્રકાર મૈં
પરબ્રહ્મ હી દો રૂપોં મેં વિભક્ત હૂઁ । હે રાધે ! ભૂતલપર,
શ્વેતદ્વીપ ઔર ક્ષીરસાગર મેં ક્રમશઃ માનસીકન્યા, સિન્ધુકન્યા
ઔર મર્ત્યલક્ષ્મી કે જો પતિ હૈં વહ ભી મૈં હૂઁ ઔર વહાઁ મૈં
ચતુર્ભુજ રૂપ સે રહતા હૂઁ । હે રાધે ! મૈં નર-નારાયણ ઋષિ
હૂઁ ઔર સનાતન ધર્મ હૂઁ । મૈં ધર્મવક્તા હૂઁ તથા ધર્મિષ્ઠ
હૂઁ ઔર ધર્મમાર્ગ કા પ્રવર્તક હૂઁ । હે રાધે! ઇસ પુણ્યક્ષેત્ર
ભારતવર્ષ મેં જો ધર્મિષ્ઠા તથા પતિવ્રતા શાન્તિસ્વરૂપા લક્ષ્મી
હૈ, ઉસકા પતિ મૈં હી હૂઁ । હે સુન્દરિ ! સિદ્ધેશ્વર સિદ્ધિદાતા
સાક્ષાત્ કપિલ મૈં હી હૂઁ । ઇસ પ્રકાર વ્યક્તિ-ભેદ સે મૈં (કૃષ્ણ)
હર તરહ કા રૂપ ધારણ કરતા હૂઁ ।”

હે સુન્દરિ ! મૈં ચતુર્ભુજરૂપ ધારણકર સદા દ્વારકા(૧) મેં
રુક્મિણી કા પતિ હોતા હૂઁ ઔર ક્ષીરસાગર મેં શયન કરને વાલા
મૈં હી સત્યભામા કે સુન્દર ભવન મેં નિવાસ કરતા હૂઁ । હે
રાધે ! દ્વારકા મેં અન્યાન્ય રાનિયોં કે ભવનોં મેં ભી મૈં હી
પૃથક્-પૃથક્ શરીર-ધારણકર ક્રીડા કરતા હૂઁ । મૈં
નારાયણ ઇસ અર્જુન કા સારથિ હૂઁ । હે રાધે ! અર્જુન નર-ઋષિ
હૈ, ધર્મ કા પુત્ર હૈ ઔર બલવાન્ હૈ । મેરે અંશ સે ભૂતલ પર
પ્રકટ હુઆ હૈ । ઉસને પુષ્કરક્ષેત્ર મેં સારથિ-કાર્ય કે તપ દ્વારા
મેરી રાધના કી હૈ । હે રાધે ! જૈસે તુમ ગોલોક મેં રાધિકા દેવી હો,
ઉસી તરહ ગોકુલ મેં ભી હો । તુમ્હીં વૈકુણ્ઠ મેં મહાલક્ષ્મી ઔર

સરસ્વતી હો । હે રાધે ! ક્ષીરોદશાયી કી પ્રિયા ઔર મહાલક્ષ્મી તુમ્હી હો । ભારત મેં સતી તુમ હો, ભારતી તુમ્હારા હી નામ હૈ । તુમ કપિલ કી પ્યારી પત્ની હો । તુમ્હીં મિથિલા મેં સીતા નામ સે વિખ્યાત હો ઔર સતી દ્રોપદી તુમ્હારી છાયા હૈ । હે રાધે ! દ્વારકા મેં મહાલક્ષ્મી કે અંશ સે પ્રકટ હુઈ સતી રુક્મિણી કે રૂપ મેં તુમ્હીં નિવાસ કરતી હો । પાઁચોં પાણ્ડવોં કી પત્ની દ્રોપદી તુમ્હારી કલા સે પ્રકટ હુઈ હૈ । હે રાધે! તુમ્હી દાશરથિ રામચન્દ્ર કી ભાર્યા હોકર રાવણ દ્વારા હરણ કી ગયી થીં । જૈસે તુમ અપની છાયા ઔર કલા સે નાનારૂપોં મેં સમ્પૂર્ણ વિશ્વ મેં પ્રકટ હોતી હો, વૈસે હી મૈં ભી અપને અંશ ઔર કલા સે અનેક રૂપોં મેં વ્યક્ત હોતા હૂઁ । મૈં પરિપૂર્ણતમ પરાત્પર પરમાત્મા હૂઁ । હે સતી ! હે રાધે ! ઇસ પ્રકાર મૈંને તુમકો યહ સબ આધ્યાત્મિક યુગ્મતત્ત્વ કા માહાત્મ્ય બતા દિયા હૈ । અબ હે પરમેશ્વરિ ! તુમ મેરે સબ અપરાધોં કો ક્ષમા કર દો ।

(૧) દ્વારકા- દ્વારે દ્વારે કં - બ્રહ્મ યસ્યાં પૂર્યાં સા દ્વારકા । કં બ્રહ્મ ખં બ્રહ્મેતિ શ્રુતેઃ । અર્થ - દ્વાર-દ્વાર મે “ક” નામ બ્રહ્મ જિસ પૂરી મેં વહ દ્વારકા હૈં ।

રાધાજી કી શરણ સે કૃષ્ણ વશ મેં હો જાતે હૈં-

સકૃદાવાં પ્રપન્નો વા મત્પ્રિયામેકિકા સુત ।
સેવતેઽવન્યભાવેન સ મામેતિ ન સંશયઃ ॥ ૮૩॥

યો મામેવ પ્રપન્નશ્ચ મત્પ્રિયાં ન મહેશ્વર ।
ન કદાપિ સ ચાપ્નોતિ મામેવં તે મયોદિતમ્ ॥ ૮૪॥

સકૃદેવ પ્રપન્નો યસ્તવાસ્મીતિ વદેદપિ ।
સાધનેન વિનાપ્યેવ મામાપ્નોતિ ન સંશયઃ ॥ ૮૫॥

તસ્માત્સર્વપ્રયત્નેન મત્પ્રિયાં શરણં વ્રજ ।
આશ્રિત્ય મત્પ્રિયાં રુદ્ર માં વશીકર્તુમર્હસિ ॥ ૮૬॥

ઇદં રહસ્યં પરમં મયા તે પરિકીર્તિતમ્ ।
ત્વયાપ્યેતન્મહાદેવ ગોપનીયં પ્રયત્નતઃ ॥ ૮૭॥

ત્વમપ્યેનાં સમાશ્રિત્ય રાધિકાં મમ વલ્લભામ્ ।
જપન્મે યુગલં મન્ત્રં સદા તિષ્ઠ મદાલયે ॥ ૮૮॥

(પદ્મપુરાણ પાતાલખણ્ડ(૫) અધ્યાયઃ ૮૨)

વિશ્વાત્મા ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ કે પ્રસાદ સે બ્રહ્મા ઔર ક્રોધ સે
રુદ્ર ઉત્પન્ન હુએ હૈં । (શ્રીમદ્ભાગવત ૧૨/૫/૧) અતઃ યે દોનોં ઉનકે
હી પુત્ર હૈં । ઇસલિયે ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ કહતે હૈં-હે પુત્ર
(શિવ) જો પ્રપન્ન (શરણાગત) એક બાર હમ દોનોં કી શરણ મેં
આ જાતા હૈ ઔર આકર મેરી ઉપાસના કરતા હૈ, વહ નિસ્સન્દેહ મુઝ કો
પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ । હે મહેશ્વર ! ઇસકે વિપરીત (ઉલ્ટા) જો કેવલ મેરી
શરણ મેં આ ગયા હૈ, પર મેરી પ્રિયા રાધાજી કી શરણ મેં નહીં
ગયા, વહ કભી ભી મુઝે પ્રાપ્ત નહીં કર સકતા હૈ । યહ મૈંને
તુમસે ગુહ્ય બાત બતાઈ હૈ । જો પ્રપન્ન એક બાર હી હમ દોનોં કી
શરણ મેં આકર “મૈં આપ દોનોં (યુગલ પ્રિયા-પ્રિયતમ) કા
હૂઁ” યોં કહ દેતા હૈ, વહ બિના સાધન કે ભી મુઝે પ્રાપ્ત કર
લેતા હૈ । ઇસમેં કોઇ સંશય નહીં હૈ । ઇસલિયે હે રુદ્ર ! તુમ
સબ પ્રકાર સે પ્રયત્ન કરકે મેરી પ્રિયા રાધાજી કી શરણ મેં જાઓ,
તુમ મેરી પ્રિયા કા સહારા લેકર હી મુઝે વશ મેં કર સકતે હો ।
હે મહાદેવ! તુમ્હેં ભી ઇસકો પ્રયત્ન સે ગોપન રખના ચાહિયે । અબ
તુમ મેરી પ્રિયા રાધાજી કી શરણ લેકર હમારે યુગલ નામ મહામન્ત્ર
કા જપ કરતે હુએ સદા હમારે આલય-શ્રીધામ વૃન્દાવન મેં રહો ।

First four verses and the last one are included as a reference and are not translated.

Encoded and proofread by Ananth Raman

shrIpuruShottamamAhAtmyam
pdf was typeset on February 2, 2024

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*